

ISTRIOTSKI GOVOR ŠIŠANA IZMEĐU PROŠLOSTI I BUDUĆNOSTI

BARBARA BURŠIĆ GIUDICI
ALBERTO GIUDICI

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Filozofski fakultet
Odsjek za talijanistiku
Ulica Ivana Matetića Ronjgova 1, HR – 52100 Pula
bbursic@unipu.hr

Universität Zürich
Romanisches Seminar
Zürichbergstrasse 8, CHE – 8032 Zürich
alberto.giudici@uzh.ch

UDK: 811.131(497.5 Šišan)
Prethodno priopćenje
Primljeno: 3. 5. 2021.
Prihvaćeno za tisak: 20. 9. 2021.

Istriotski govor Šišana, zajedno s govorima Bala, Fažane, Galižane, Rovinja i Vodnjana, predstavlja zadnji ostatak predvenecijanskoga romanskog sloja u Istri. Ti govori čine “jezični otok” na jugu Istre. Istriotskim se govorima danas služi mali broj ljudi, a njihova opstojnost ugrožena je uslijed sve jačega utjecaja istromletačkoga i čakavskog te talijanskoga i hrvatskog standardnoga jezika. U radu dajemo pregled povijesnoga konteksta razvoja istriotskih govora i osvrt na njihovu zastupljenost, a zatim analiziramo dva recentna fenomena šišanskoga govora koji ukazuju na potrebu daljnjih istraživanja.

KLJUČNE RIJEČI:
dijalektologija, Istra, istriotski govori, kontaktna lingvistika, Šišan

Složenost jezičnih prilika u Istri i zamršena jezična stratifikacija ovoga poluotoka opće je poznata činjenica. To je razlogom što je lingvisti uvijek nanovo ističu, od Ascolija (Ascoli 1873: 435; usp. Ive 1900: VII) u drugoj polovici 19. stoljeća do naših dana. Razumljiv je, dakle, znanstveni interes za rekonstrukciju pojedinih etapa jezičnog razvitka ove romanističke “vjetrometine” (Tekavčić 1970: 283).

U Istri se kroz stoljeća isprepliću dvije jezične skupine – svaka s nekoliko članova – i dvije kulturne sfere, a različite migracije samo su povećale tu šarolikost: furlanski, mletački, istriotski, možda i romanjolski govori s romanske strane, hrvatski i slovenski sa slavenske strane, čemu valja dodati istrorumunjski i, povijesno, albanski. Proučavanje povijesti pojedinih istarskih govora predstavlja stoga izvanredno polje rada, kako za romaniste, tako i za slaviste, a pogotovo za lingviste koji se bave temama kontaktne lingvistike (usp. Tekavčić 1971: 56).

1. POVIJESNI KONTEKST RAZVOJA ISTRIOTSKIH GOVORA

Burna, ponekad i krvava, bila je povijest Šišana: svoje su tragove tu ostavili Histri, Rimljani, Bizantinci, Mlečani, doseljenici iz Dalmacije i Cipra te pokoja obitelj iz Italije i Austrije.

Prvi spomen Šišana seže u 990. godinu (Nefat 2005: 781; Kandler 1862–1865: 183). Spominje se zatim *Sors Sissanum* (1149.), *de vico Sisano* (1183.), *villa Sissani* (1303.) (De Franceschi 1939–40: 12). Ime naselja najvjerojatnije potječe od staroga rimskog gentilicija *Sisius*, što ukazuje na to da je područje Šišana bilo naseljeno od rimskoga doba.

Decumanus, koji s pulskoga Foruma vodi put Kvarnera, prolazi kroz Šišan, mjesto koje je osam kilometara udaljeno od grada, tri od mora i deset od starodrevnog Nezakcija, centra Histra, koji su tamo živjeli već u željezno doba.

Arheološka nalazišta raspršena duž obale, od Sv. Stipana do Medulina, ukazuju na prisutnost rimske kulture koja je ovdje procvala nakon pada Nezakcija 177. god. pr. n. e., kada Istra ulazi u sastav rimske države. Rimljani pretvaraju trećinu plodne zemlje u agere koje nastanjuju rimskim i porimljenim kolonima te veteranima. Na većim su imanjima nicali gospodarske kuće, tzv. *villae rusticae*, koje su se kroz kasnu antiku i rani srednji vijek razvile u sela i stancije. Na bogatijim imanjima izmjenjivali su se novi gospodari osvajači i nakon propasti Rimskog Carstva.

U ranome srednjem vijeku na autohtoni romanski sloj utječe furlanski jezik, dok su, s druge strane, potvrđeni prvi slavenski prodori na područje Istre. Furlanci, etnojezična skupina iz Furlanije u sjevernoj Italiji, kontinuirano pritječu u Istru. Uglavnom

su dolazili obrtnici (postolari, drvodjelci, kovači, zidari i dr.), koji su u Istri ostajali neko vrijeme ili se trajno nastanjivali. Karnijski Furlanci obično su se naseljavali u središnjoj Istri, iako ima naznaka njihove prisutnosti i u južnijim krajevima (Cucagna 1952; Ferigo i Fornasin 2010). Ipak se utjecaj furlanskoga očituje mnogo više u sjevernoj Istri, gdje nalazimo jednu od najzanimljivijih karakteristika, palatalizaciju lat. CA- (npr. *ciotego* ‘mišolovka’ < *CAUTĪCUM ‘zatvoreni prostor’) koja seže do Buja, dok *cotigo* možemo pronaći u Motovunu, a *cuòtago* s diftongacijom u Rovinju (Pellizzer i Pellizzer 1992: 278; Fontanot 2010: 36; Crevatin 2015: 85). Furlanski utjecaj slabi uslijed premoći mletačkoga koji se ovdje učvrstio u XIV. stoljeću. U doba mletačke prevlasti u zapadnoj Istri intenzivno je naseljavanje hrvatskoga stanovništva iz Dalmacije. U naše doba moramo dodati utjecaj talijanskoga i hrvatskoga standardnog jezika (usp. Tekavčić 1977: 39).

2. ZASTUPLJENOST ISTRIOTSKOG NEKADA I DANAS

Istriotski ili istroromanski jezik skupina je predmletačkih autohtonih romanskih govora istarskoga poluotoka. Istriotski je često određivan kao jezični otok, a u novije vrijeme predložen je termin *jezični arhipelag* (Giudici 2018: 93). Istriotski govori u 20. st. sačuvali su se samo u šest mjesta, u Rovinju, Vodnjanu, Balama, Galizi, Fažani i Šišanu, iako su u prošlosti bili rašireniji. Ive (1900) je pisao o istriotskim govorima Pule i Pirana. Piranski se ipak mora isključiti iz ovoga popisa jer je dokazano da spada u mletačke govore (usp. Cortelazzo 1972; Tekavčić 1996: 613). Pula je luka i urbano središte, a njezino stanovništvo doseljeno i izmiješano, pa se u takvim prilikama njezin izvorni romanski govor, demografski slab i lišen pisane uporabe, morao izgubiti.

Stanovništvo naselja u kojima se očuvao istriotski govor malobrojno je i u posljednje se vrijeme sve više smanjuje. Demografske promjene od 1880. do 1945. mogu se pratiti po šest popisa stanovništva u tome razdoblju (*Cadastre National de l'Istrie: d'après le Recensement du 1er Octobre 1945*, 1946). Deanović napominje da su u Vodnjanu 1955. godine istriotskim govorile samo starije generacije, a da su ga mlađi poznavali, ali se među sobom njime nisu koristili (Deanović 1955: 62). Danas u Vodnjanu istriotski poznaju samo stariji žitelji koji pojedine njegove elemente ubacuju u svoj svakodnevni istromletački govor (Cergna 2014: 317).

Istriotskim se danas govori u samo četiri od šest mjesta u kojima se do prije nekoliko desetljeća uobičajeno koristio. Po procjenama lokalnih poznavatelja stanja na terenu (usp. Cergna 2014), proizlazi da se istriotskim u prvoj polovici 2010. godine

aktivno služilo približno 1070 osoba: u Rovinju 300, Balama 500, Galizani 400, Šišanu 20, dok je u Fažani nestao u potpunosti. Ipak, ti podatci nisu prikupljeni socio-lingvističkim znanstvenim metodama. Kako je pokazao Giudici (2018), u Šišanu je broj govornika istriotskog znatno veći, a takvim istraživanjem valjalo bi obuhvatiti i ostale istriotske govore.

Pisana povijest istriotskih govora počinje 1835. godine, kada je Biondellijev suradnik, Giovenale Vegezzi Ruscalla, u sklopu kampanje prikupljanja dijalektalnih prijevoda prispodobe o rasipnome sinu (*Parabola del Figliol prodigo*), zabilježio i istriotske verzije toga biblijskoga teksta. Ove se nisu našle u Biondellijevoj zbirci iz 1853. (*Saggio sui dialetti Gallo-Italiaci*), već su ih kasnije objavili Salvioni i Vidossich (1914). Prijevodi su uključeni i u upitnike ALI-ja te u recentni projekt VIVALDI (*Vivaio acustico delle lingue e dei dialetti d'Italia*), gdje je za svaki punkt pohranjena i snimka govora. Arhivska istraživanja, nažalost, nisu iznijela na vidjelo tekstove objavljene prije 1835. Ipak, nadamo se pronalasku istriotskih tekstova koji bi mogli osvijetliti dijakronijski razvoj tih promjena, kao što se nedavno dogodilo sa susjednom Rijekom (usp. Rinaldin 2021).

KARTA 1. *Rasprostranjenost istriotskih govora*

3. DOSADAŠNJA RAZMIŠLJANJA O PODRIJETLU I NARAVI ISTRIOTSKIH GOVORA

Važnost proučavanja složenih prilika među romanskim govorima u Istri istaknuo je Graziadio Isaia Ascoli 1873. godine (Ascoli 1873: 433). On je prvi uočio posebne romanske govore u Istri i Dalmaciji, koji se razlikuju i od mletačkog i od furlanskog (usp. Deanović 1955: 51).

U starijim razdobljima nije postojala jasna slika jezičnih prilika u Istri. Tako učeni Dante, koji je prvi pokušao grupirati romanske jezike i talijanske dijalekte, nije siguran kada u *De vulgari eloquentia* piše o govoru toga kraja, iako je prvi opazio da su furlanski i istriotski dva posebna govora, različita od mletačkoga (usp. Deanović 1955: 51).

Na objema tim stranama i u zemljama koje im pridružujemo jezici se žitelja razlikuju: jezik Sicilijanaca od jezika Apuljaca, jezik Apuljaca od jezika rimskoga puka, jezik ovoga od jezika Spolećana, a njihov se pak razlikuje od jezika Tuskanaca, tuskanski od genovskoga, a genovski od sardskoga; isto tako se jezik Kalabrije razlikuje od jezika Jakinjana, a njihov pak od jezika Romanije, njihov od lombardijskoga, a lombardijski od trviškoga i mletačkoga; jezik ovih opet se razlikuje od jezika Oglejaca, a njihov od istarskoga (Alighieri 1998: 65–67).

Godine 1900. Antonio Ive, rođeni Rovinjanin i profesor romanistike na Sveučilištu u Grazu, objavio je svoje djelo *I dialetti ladino-veneti dell'Istria*, do danas jedini opis svih istriotskih govora. Za svaki govor dan je pregled povijesne gramatike i kratak izbor tekstova. Ive je smatrao da su istriotski govori ogranak retoromanskih govora, te ih je nazvao terminom *ladino-veneti*, no danas se više nitko ne može složiti s njegovom tezom.

Iako većina lingvista smatra da su istriotski govori predmletački, ipak postoje različita mišljenja o položaju tih idioma. Talijanski lingvisti, Matteo Bartoli i Clemente Merlo nazivali su ih *istarskima* te uvrstili u makrosustav talijanskih govora (usp. Merlo 1937: 18)¹. Prema mišljenju Petra Skoka (1943) i austrijskog germanista Eberharda Kranzmayera, istriotski bi govori imali ilirsko-romansku podlogu, kao i dalmatski, na koju su utjecali najprije furlanski, a potom mletački dijalekt. Istriotski bi, po toj tezi, bio blizak istočnojadranskome romanitetu. Poslije Drugoga svjetskog rata Mirko

¹ “Vive pur sempre un dialetto diverso dal veneziano, un tempo certo esteso a tutta l'Istria meridionale. Lo si suol chiamare istriano.”

Deanović, Pavao Tekavčić i Žarko Muljačić zagovarali su autonomiju istriotskoga. Smatrali su da je riječ o “posebnom govoru koji ne možemo uvrstiti ni u jedan sustav romanskih govora” (Buršić Giudici 2009: 272).

Jedno od mogućih tumačenja položaja istriotskih govora unutar romanskih jezika, koju je zagovarao Filipi (1994: 84), a prvi spomenuo Skok, je tzv. “teorija klina”. Po njoj, istriotski je nastao iz nekada jedinstvena romanskog jezika koji se razvio na području Furlanije, Istre i Dalmacije. Njegova daljnja sudbina uvjetovana je naseljavanjem slavenskoga življa na ta područja, koje je poput klinova (prvi klin južno od Trsta i Milja, a drugi oko Senja i Vinodola) razdijelilo romanske starosjedioce na tri dijela, nakon čega je svaki taj dio nastavio vlastiti jezični razvoj.

Na podlozi ogranskih istriotskih govora nije se razvio standardni jezik. Povremeni zapisi javljaju se od sredine XIX. stoljeća. U novije vrijeme postoji vrijedna književna produkcija na istriotskom. Na rovinjskome su govoru pisali, na primjer, Ligio Zanini i Giusto Curto, a danas piše Libero Benussi, na vodnjanskome je pisala Lidia Delton, a danas piše Loredana Boljun, dok na balskome piše Romina Floris.

Postoji nekoliko rječnika istriotskih govora: za Vodnjan Dalla Zonca (1978), za Bale Cernecca (1986) i Cergna (2015), za Rovinj Pellizzer i Pellizzer (1992) te Benussi (2013), za Galižanu Balbi i Moscarda Budić (2003). Istriotski govori imaju i svoj lingvistički atlas (Filipi i Buršić Giudici 1998) koji je 2017. ugledao i drugo, popravljeno i dopunjeno izdanje. U izradi je frazeološki i etimološki rječnik šišanskoga govora (Giudici i Buršić Giudici, u pripremi).

4. DVIJE NOVE ANALIZE SLUČAJA (CASE STUDIES) ZA ISTRIOTSKI

Budući da još uvijek mnogi aspekti istriotskih govora nisu dovoljno poznati, istraživački se rad mora nastaviti, u nadi da će se na taj način rasvijetliti i njihov povijesni razvoj.

U fonetici Šišana potvrđeno je umetanje stražnjega poluvokala u određenim kontekstima, na primjer: [ˈkʷoyo] ‘kuhar’ < CÖCU; [ˈfʷorke] ‘vile za sijeno i sl.’ < FÛRCAS; [ˈfʷorfeze] ‘škare’ < FÖRFICE; [ˈpʷonto] i [ˈpʷoŋta] ‘uboden/-a’ < PÛNCTU; [ˈpʷonzi] ‘ubosti’ < PÛNGERE; [ˈpʷorki] ‘svinje’ < PÖRCOS; [ˈʉwoɫpo] i [ˈbʷoɫpo] ‘lisica’ < VÛLPE; [ʉʷolto] ‘svod’ < *VOLTA, itd. (usporedi Giudici 2021). Ta pojava nije sustavna pa zato nije uočena u ranijim istraživanjima: za šišanski je govor dosad bila posvjedočena samo u Pellisovim anketama za ALI u primjeru *f^horfe* ‘škare’ (punkt 383, ALI VII, 625). Tekavčić (1972) je, u nastojanju da utvrdi odnose među pojedinim istriotskim govorima temeljem glasovnih i morfoloških kriterija, primijetio da je odraz /ɔ/ (Te-

kavčić /q/) u Šišanu stabilan, dok u Rovinju nalazimo uzlazni diftong u zatvorenome slogu i zatvaranje u [u] u otvorenome slogu (usp. također Deanović 1954: 13–14). Po tome bi ta dva govora bila međusobno vrlo udaljena unutar istriotske skupine. Međutim, umetanje stražnjega poluvokala moglo bi predstavljati njihovu zajedničku značajku. Flavia Ursini (1983: 1220), naime, u svojoj analizi silaznih diftonga od lat. *i* u Rovinju, ističe neke neuobičajene odraze: [p^wetʃɔ] ‘maleni’ (AIS I, 39), [fweɔ] ‘sin’ (AIS I, 9), [f^we:go] ‘smokva’ (AIS VII, 1289), [v^wweda] ‘vinova loza’ (AIS VII, 1305), [v^wiŋ] ‘vino’ (AIS VII, 1334). Isti odraz potvrđen je za Rovinj i u Pelissovoj anketi za ALI: *su f^uéo, su f^uéa* ‘njegov sin, njegova kći’ (ALI VIII, 807). Međutim, niti jedan od ovih odraza ne bilježi se u rječniku rovinjskoga govora (Pellizzer i Pellizzer 1992), u kojem se uvijek nalazi “pravilan” odraz *eí*. Poluvokal se javlja samo u primjeru *vueín* ‘vino’ u novijemu rovinjskom rječniku Libera Benussija (2014), gdje vidimo i silazni diftong *eí* i poluvokal *w*. S druge strane, sudeći prema primjerima iz talijanskih dijalektalnih atlasa, pojava poluvokala blokirala bi diftongaciju.

Po našim podatcima, umetanje poluvokala u šišanskome govoru, dosad praktički nezamijećeno, dolazi naročito nakon bilabijanoga i labiodentalnoga konsonanta (*p*-, *f*-, *v*-) a prije vokala [o], neovisno o strukturi sloga i etimološkoj vrijednosti sljedećega vokala. U Rovinju je, čini se, odlučujuću ulogu imao početni položaj jer se u tamošnjem istriotskom govoru poluvokal umeće i ispred prednjega vokala (*v*. *gore*). U ovome bi slučaju bilo moguće povući paralelu s Venecijom, gdje se prve potvrde diftonga [wɔ] < *o* javljaju u XIV. st. nakon bilabijalnoga i labiodentalnoga konsonanta (*puol* ‘može’, *puovolo* ‘narod’, *fuogo* ‘vatra’, *vuol* ‘hoće’, itd.), iako se čini da je ovdje odlučujuću ulogu imala struktura sloga (usp. Baglioni 2016: 357). Kako vidimo, čak i jedan naizgled neznatan detalj može baciti novo svjetlo na odnose između jezičnih sustava dviju jadranskih obala.

Još jedan vrlo zanimljiv slučaj su množinski oblici neodređenoga člana *uni/une* koji su u novije vrijeme nastali pod utjecajem hrvatskih (i čakavskih) oblika *jedni/jedne* (usp. Giudici i Zanini 2021). Ovaj *unicum* u italomanskome jezičnome krajobrazu nije potvrđen u rječnicima i ostalim pisanim izvorima jer je još u fazi gramatikalizacije. Ipak nalazimo neke neznatne usporedbe u tekstovima s početka devetstotih, npr. u *Vocabolariettu* Enrica Rosmana (1922, s.v. *un/una*) sa značenjem “par”, npr. *une braghe* “jedne hlače” i *uni stivai* “jedne čizme”. Rječnik ponajprije razmatra govor Kopra, ali, dva gore citirana primjera, budući da nisu u opreci sa siglom mogla bi vrijediti, teoretski, za cijelo obalno područje od Trsta do Zadra. Za Kopar se može navesti drugi primjer koji navodi Francesco Babudri (1911)². Babudri je rođen u Trstu,

² Najtoplije zahvaljujemo drugom recenzentu na primjedbi.

boravio je u Poreču i Kopru prije negoli se preselio u Bari (usp. La Sorsa 1963). Istražio je neke jezične uporabe koje su razlikovale okolicu grada od samoga grada, napose Kopra. Osim toga, želio je dokazati da su neki oblici samo prividno stvoreni pod slavenskim utjecajem. Međutim, kad ih malo bolje proučimo, oni “odzvanjaju i na obalama Arna” [“risuonano anche in riva all’Arno”] i “talijanski su najljepšega kova!” [“italiane del più bel conio!”] (Babudri 1910: 137). Navodi, među ostalima, neke primjere množine ženskog roda neodređenog člana kojeg “sigurno istarski građanin prezire; seljak ga međutim upotrebljava svaki dan. – *Kupio sam jedne boce* [...], *čine mi se da su to iste stvari* [...], *naručio mi je jedne kapljice* [“il cittadino istriano lo schifa di certo; il campagnolo invece lo dice ogni dì. – *Go cromptà une botiglie* [...], *me par une stesste robe* [...], *me ga ordinà une giozze*”]” (Babudri 1911: 196). Autor, da bi dokazao talijansko podrijetlo tih oblika, citira rječnike Fanfanija (1865) i Petrocchija (1906) koji navode vrlo rijetku potvrdu u primjeru *jesu jedne iste stvari* [*sono une medesime cose*], zapisane u pismu Filippa Sassettija iz 1578. Ipak, već u Rječniku Tommasea – Bellinija ispred tog primjera stavljen je križ, znak da je izišao iz uporabe (ako i jest stvarno bio u uporabi) i, poglavito, Babudri ne nalazi potvrdu za množinu muškoga roda *uni*. Potvrde Babudrija ne poriču značaj teze Giudicija i Zanini. Naprotiv, dragocjena su potvrda razvoja tih oblika, poglavito u predgrađu, gdje je simbioza slavenske i romanske komponente stanovništva bila svojevrsan katalizator. Giudici i Zanini pokazali su da je vrlo važan čimbenik u razvoju tih oblika postojanje imenica koje imaju samo množinu (*pluralia tantum*) ili imenica koje se češće pojavljuju u množini (*plural dominant*) jer govornici pripisuju veću prihvatljivost sintagmama kao što je *uni ociai* ‘jedne naočale’. Zanimljivo je da je sličan slučaj zabilježen još u splitskim mletačkim dokumentima XV. st. koje su pisale osobe kojima je materinski jezik bio hrvatski: u njima se oblik *une* javlja u posebnim kontekstima, kao što je npr. *une chantamise* ‘10 misa zadušnica’.³

³ To se značenje jasno iščitava iz sljedećeg ulomka: *azoché diga quatro fià chantamisse, over 40 misse, per anima*. Na ovome smo podatku zahvalni kolegici Camilli Granzotto koja na Sveučilištu u Zadru i na Università per Stranieri di Siena izrađuje doktorski rad pod naslovom *Testi volgari spalatini della prima metà del Quattrocento*.

5. ZAKLJUČAK

Budući da je danas istriotski uvelike venecijaniziran, potrebna su daljnja proučavanja živih govora, arhivskih izvora, antroponima i toponima, posuđenica i ostale građe koja može biti korisna za rješavanje problema položaja najstarijega romanskog sloja u Istri, koji i dalje privlači pozornost romanskih lingvista (usp. Barbato 2020). Kako smo nastojali pokazati u ovome radu, Istra je jezični *carrefour*, napose privlačna lingvistima koji se bave jezicima u dodiru. Simbioza istriotskog, istromletačkog, čakavskog te standardnih jezika, hrvatskog i talijanskog, krije još mnogo nepoznanica i zanimljivosti.

LITERATURA I IZVORI

- AIS = JABERG, Karl i Jakob JUD. 1928–40. *Sprach- und Sachatlas Italiens und der Sudschweiz I–VIII.*, Zofingen: Ringier.
- ALIGHIERI, Dante. 1998. *Nauk o pučkom jeziku, De vulgari eloquentia*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- ALI = PELLIS, Ugo, Lorenzo MASSOBRIO i Matteo BARTOLI. 1955. *Atlante Linguistico Italiano*. Roma: Istituto poligrafico e Zecca dello Stato, Libreria dello Stato.
- ASCOLI, Graziadio Isaia. 1873. “Istria Veneta e Quarnero”. *Archivio Glottologico Italiano* 1: 433–447.
- BABUDRI, Francesco. 1910. “Appunti lessicali sulla parlata della campagna istriana”. *Pagine istriane*, god. 8, 10: 135–139.
- BABUDRI, Francesco. 1911. “Appunti lessicali sulla parlata della campagna istriana”. *Pagine istriane*, god. 9; 8–9: 196–202.
- BAGLIONI, Daniele. 2016. “Sulle sorti di [ɔ] in veneziano”. *Actes du XXVIIe Congrès international de linguistique et de philologie romanes (Nancy, 15–20 juillet 2013)*. Vol. 1. Strasbourg: Société de linguistique romane/Éliph: 353–365.
- BALBI, Maria i Maria MOSCARDA BUDIĆ. 2003. *Vocabolario del dialetto di Gallesano d'Istria*. Colana degli Atti 20. Rovigno – Fiume – Trieste: Centro di ricerche storiche – Unione Italiana – Università popolare di Trieste.
- BARBATO, Marcello. 2020. “Non-Quantitative Approaches to Dialect Classification and Relatedness”. *Oxford Research Encyclopedia of Linguistics*. Oxford: Oxford University Press.
- BENUSSI, Libero. 2013. *Vocabolario italiano – rovignese*. Rovigno: Comunità degli

- italiani Pino Budicin.
- BURŠIĆ GIUDICI, Barbara. 2009. *La vita rustica di Sissano rispecchiata nel suo dialetto*. Pula: Pietas Iulia.
- CERGNA, Sandro. 2014. "L'istrioto: cenni storici". *Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno* 44: 317–332.
- CERGNA, Sandro. 2015. *Vocabolario del dialetto di Valle d'Istria*. Collana degli Atti 41. Rovigno: Centro di ricerche storiche.
- CERNECCA, Domenico. 1986. *Dizionario del dialetto di Valle d'Istria*. Collana degli Atti 8. Rovigno – Fiume – Trieste: Centro di ricerche storiche – Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume – Università popolare di Trieste.
- CORTELAZZO, Manlio. 1972. "Tracce dell'antico dialetto veneto di Pirano". *Linguistica* 12(1): 31–40.
- CREVATIN, Franco. 2015. "Lessicografia istriana ed etimologia: un bilancio". *Rivista italiana di Dialettologia* 39: 157–167.
- CUCAGNA, Alessandro. 1952. "I «cargnelli» in Istria. Materiali per uno studio sull'emigrazione carnica nella Venezia Giulia durante i secoli scorsi". *Atti del XV Congresso geografico italiano, Torino, 11–16 aprile 1950*. Vol. 2: Torino: I.T.E.R. Industrie Tipografico-Editrici Riunite; 1–7.
- DALLA ZONCA, Giovanni Andrea. 1978. *Vocabolario dignanese – italiano*. Collana degli Atti 2. Rovigno – Fiume – Trieste: Centro di ricerche storiche – Unione degli Italiani dell'Istria e di Fiume – Università popolare di Trieste.
- DEANOVIĆ, Mirko. 1954. "Voci slave nell'istrioto". *Ricerche slavistiche* 3: 51–68.
- DEANOVIĆ, Mirko. 1955. "Istroromanske studije (Studi istroromanzi)". *Rad Jugoslavenske Akademije Znanosti i Umjetnosti* 303: 51–118.
- DE FRANCESCHI, Camillo. 1941. "La toponomastica dell'antico Agro Polese desunta dai documenti". Parenzo: Stabilimento tipografico Coana e figli.
- FANFANI, Pietro. 1865. *Vocabolario della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier.
- FERIGO, Giorgio i Alessio FORNASIN. 2010. "Le stagioni dei migranti. La demografia delle valli carniche nei secoli XVII-XVIII". *Le cifre, le anime. Scritti di storia della popolazione e della mobilità in Carnia*. Udine: Forum: 83–119.
- FONTANOT, Roberto. 2010. "L'Istria settentrionale fra veneto e friulano". *Actes du XXVe Congrès International de Linguistique et de Philologie Romanes, Innsbruck, 3–8 septembre 2007*. Vol. VII. Berlin: De Gruyter: 31–40.
- FILIPI, Goran. 1994. "Le parlate istriote". *La Battana* 31: 83–88.
- FILIPI, Goran i Barbara BURŠIĆ GIUDICI. 1998. *Istriotski lingvistički atlas / Atlante linguistico istrioto*. Pula: ZUM.
- FILIPI Goran i Barbara BURŠIĆ GIUDICI. 2017. *Istriotski lingvistički atlas 2 / Atlante*

- linguistico istrioto* 2. Pula: ZUM.
- GIUDICI, Alberto. 2018. "Un'isola linguistica in una penisola linguistica: il caso del sissanese". *Le isole linguistiche dell'Adriatico*. Canterano – Zadar: Aracne editrice – Sveučilište u Zadru. 93–115.
- GIUDICI, Alberto. 2021. "Cenni fonologici sul dialetto di Sissano d'Istria". *Actes du XXIXe Congrès international de linguistique et de philologie romanes*. Bibliothèque de Linguistique Romane 17, 2. Strasbourg : Éditions de linguistique et de philologie: 213–226.
- GIUDICI, Alberto i Chiara ZANINI. 2021. "A plural indefinite quantifier on the Romance-Slavic border". *Word Structure* 14(2): 195–225.
- GIUDICI, Alberto i Barbara BURŠIĆ GIUDICI (u pripremi). *Vocabolario etimologico e fraseologico del dialetto di Sissano d'Istria*.
- IVE, Antonio. 1900. *I dialetti ladino-veneti dell'Istria*. Strasburgo: Trübner.
- KANDLER, Pietro. (1862–1865). *Codice Diplomatico Istriano*. Trieste: Tipografia del Lloyd Austriaco di Trieste.
- Katastarska mapa br. 9. Comune di Sissano. 1874.
- Mappe del Catasto Franceschino. 1818–1840. Archivio di Stato di Trieste: Trst.
- LA SORSA, Saverio. 1963. "Francesco Babudri". *Lares* 29(3–4): 240–243.
- MERLO, Clemente. 1937. *Lingue e dialetti d'Italia*. Milano: Vallardi.
- NEFAT, Nataša. 2005. "Šišan". *Istarska enciklopedija*. Zagreb: Leksikografski zavod "Miroslav Krleža".
- PELLIZZER, Antonio i Giovanni PELLIZZER. 1992. *Vocabolario del dialetto di Rovigno d'Istria. Collana degli Atti del Centro di Ricerche Storiche di Rovigno*, X. Rovinj–Rovigno, Centro di Ricerche Storiche di Rovigno.
- PETROCCHI, Policarpo. 1906. *Novo dizionario universale della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier.
- RINALDIN, Anna. 2021. "Uno studio linguistico dei primi documenti volgari di Fiume (XV sec.)". *Grado, la lingua del mare, l'Atlante Linguistico Mediterraneo*. Alessandria: Edizioni dell'Orso: 73–84.
- ROGLIĆ, Josip (ur.). 1946. *Cadastr national de l'Istrie: d'apres le Recensement du 1er Octobre 1945*. Sušak: Edition de l'Institut Adriatique.
- ROSMAN, Enrico. 1922. *Vocabolario veneto giuliano*. Roma: P. Maglione & C. Strini.
- SALVIONI, Carlo i Giuseppe VIDOSSICH. 1914. *Versions istriane della Parabola del Figliuol prodigo*. Trieste: Caprin.
- SKOK, Petar. 1943. "Considérations générales sur le plus ancien istroroman". *Sache Ort und Wort. Jakob Jud zum sechzigsten Geburtstag (12. Januar 1942)*. Genève – Zürich: Librairie E. Droz - E. Rentsch Verlag: 472–485.

- TEKAVČIĆ, Pavao. 1970. "Iz povijesti istroromanskih govora: prijelaz /ey/ u /ay/ u svijetlu strukturalne dijakronije". *Filologija* 6: 282–299.
- TEKAVČIĆ. 1971. "Problematika istroromanskih studija". *Dometi* 7: 56–62.
- TEKAVČIĆ, Pavao. 1972. "Il comune e lo specifico nel dominio istroromanzo". *SRAZ* 33–36: 639–678.
- TEKAVČIĆ, Pavao. 1977. "Problemi teorici e metodologici nella ricostruzione dell'istroromanzo". *SRAZ* 43: 35–54.
- TEKAVČIĆ, Pavao. 1996. "Un confronto a distanza di un secolo. A proposito del dialetto istroromanzo gallesanese nell'Antologia Istria Nobilissima". *Suvremena lingvistika* 22(1–2): 613–620.
- TOMMASEO, Niccolò i Bernardo BELLINI. 1861–1879. *Dizionario della lingua italiana*. Torino: UTET.
- URSINI, Flavia, 1983. "I «dittonghi discendenti» nell'istrioto di Rovigno: un problema fonetico". *Scritti linguistici in onore di Giovan Battista Pellegrini*. Pisa – Pacini: 1217–1225.

ISTRIOTIC SPEECH OF ŠIŠAN BETWEEN THE PAST AND THE FUTURE

BARBARA BURŠIĆ GIUDICI

ALBERTO GIUDICI

SUMMARY

The Istriot dialect from Sissano (Šišan), with the varieties from Rovigno (Rovinj), Dignano (Vodnjan), Valle (Bale), Fasana (Fažana) and Gallesano (Galižana) represent the last remnants of the Roman layer before the venetianisms occurred from the 11th century onwards. In this article, we provide the historical context and the Istriot varieties on the Istrian peninsula. Then we analyse two recent case studies from Sissanese, which point to the necessity of further investigations. Istriot is today in recession under the double pressure of Istro-Venetian and Čakavian dialects and Italian and Croatian Standard languages.

KEYWORDS:

Istria, Istriot, Sissano, dialectology, contact linguistics

